

Kunnskapsdepartementet

Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Deres ref

Vår ref

Dato

2021/8721-MARLUN

22.08.2021

Høringssvar - Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren 2021-2025

Kunnskapsdepartementet har sendt ut utkast til Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren på høring. Universitetet i Bergen (UiB) takker for muligheten til å gi et høringssvar på et, for Universitetet i Bergen, viktig område.

UiB vil innledningsvis peke på noen overordnede og gjennomgående aspekter vi mener er særlig viktige i en strategi for digital omstilling sett i lys av det utsendte utkastet:

- Kunnskapsbegrepet
- Etske dilemma og begrensninger ved digitaliseringen
- Informasjonssikkerhet og personvern
- Samstyring og samhandling

Disse punktene omtales i detalj under, med bakgrunn i oppfordring om å strukturere tilbakemeldinger iht. disposisjonen i strategiutkastet.

1 Innledning

Formålet til strategien er å «gi retning til den videre digitale omstillingen slik at universitets- og høyskolesektoren blir bedre i stand til å møte samfunnets behov for kunnskap og kompetanse». Vi anerkjenner at å etablere en felles strategi for en differensiert sektor er krevende.

Kunnskapssektoren er bredt sammensatt med stor variasjon blant de ulike institusjonene med tanke på både størrelse og faglig bredde og -innhold. Det å «møte samfunnets behov for kunnskap og kompetanse» må skje både på kort og lang sikt, og det vil variere hvilke institusjoner som kan og bør dekke de ulike typene behov. Dette gjør det vanskelig å sette en klar retning som favner hele sektoren og en strategi bør anerkjenne og gjenspeile disse forskjellene.

En god strategi inneholder en analyse av hvor vi er og hvor vi skal. Strategiutkastet synes i foreliggende versjon å ha en vel kort og instrumentell horisont. Det er flere referanser til andre

initiativer fra regjeringen, men vi savner at digitaliseringsstrategiens plass i dette bildet tydeliggjøres, inkl. en visjon og strategi for hvordan sektoren skal kunne bidra sett i sammenheng med andre nasjonale strategier for digitalisering. Strategien bør også langt tydeligere spille opp mot Langtidsplan for forskning og høyere utdanning¹, som setter viktige premisser for ambisjonene for sektoren.

2 Seks strategiske innsatsområder

Kunnskapsbegrepet

UiB mener kunnskapsbegrepet som reflekteres i strategiutkastet i for liten grad gjenspeiler det samfunnsoppdraget norske universiteter og høyskoler skal og bør ha.

UH-sektoren forvalter ikke bare utvikling og distribusjon av nødvendig kompetanse for å møte samfunnets eksisterende utfordringer, men skal ivareta et bredt behov for kunnskapsforvaltning i et langt perspektiv, der kritisk dømmekraft, evne til å utfordre det bestående og til å ta i bruk eksisterende kunnskap på helt nye måter er av avgjørende viktighet. Utkastet, slik det er formulert i dag, fokuserer i for stor grad på kompetanse som et svar på eksisterende utfordringer i samfunnet. Vi mener at kunnskapsbegrepet må reflektere en forståelse av at vi i dag ikke vet hvilke teknologier vi må mestre i fremtiden, hvilke utfordringer vi må løse, hvordan teknologi vil påvirke oss, hva det vil være viktig å være kritisk til og hvilke muligheter digitalisering vil gi. Å være i stand til å utnytte disse mulighetene, handler ikke bare om å svare på *dagens* kompetansebehov, men nettopp om å bygge kunnskap, metode og kritisk dømmekraft som kan anvendes i scenarier vi ennå ikke kan tenke oss.

Forsknings- og utdanningsmetodene i fagene endrer seg på grunn av digitale verktøy, men enda viktigere for fremtiden er det at selve forskningen, forskningstema og forskningsfelt, og som følge av dette også utdanningsfelt, endres. Fagområder som selv ikke nødvendigvis tar i bruk digitale verktøy bidrar allerede i stor grad til forskning og utdanning innen digitalisering ved å sette søkelys på viktige problemstillinger. Spesielt kommer det viktige bidrag fra samfunnsvitenskap, humaniora, juss og psykologi når det gjelder forskning på for eksempel hvordan digitalisering endrer oss som mennesker og måten vi forholder oss til hverandre på, hvordan den geopolitiske maktbalansen endrer seg i verden som følge av digitalisering, hvordan kriger mellom nasjoner flyttes over på digitale arenaer, og hvordan rettigheter til å bruke digitale spor som vi setter reguleres. En nasjonal strategi bør ikke kun rette seg mot fagområder som endrer seg på grunn av bruk av digital teknologi i selve faget, den bør også adressere hvordan andre fagområder er i ferd med å endre seg på grunn av digitalisering av samfunnet generelt.

Som universitet vil vi derfor også fremheve viktigheten av grunnleggende forskning for å bygge kunnskap om fremtidens teknologiske muligheter. Et godt eksempel i så henseende er kunstig intelligens og maskinlæring som den senere tid har gitt mange nye hjelpemidler og verktøy. Kunstig intelligens er imidlertid et 70 år gammelt fagfelt og den første artikkelen som formaliserer maskinlæringsmetodene er snart 40 år gammel. Disse feltene har eksistert og gjort fremskritt stort sett som teoretiske områder, såkalt nysgjerrighetsdrevet «blue sky»-forskning, gjennom mange år før de fikk sitt store praktiske gjennombrudd for 10-15 år siden, takket være nye teknologier som gjør det lett og rimelig å samle inn og lagre store datamengder som disse metodene er avhengige av. Dette viser viktigheten av langsiktig grunnforskning innen muliggjørende teknologier selv i de områdene man ikke kan se umiddelbare

¹ En sentral referanse som mangler under punkt 1.3 er nettopp Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

anvendelser. Dette bør også gjenspeiles i en strategi som skal gi retning for sektorens digitaliseringsarbeid.

Etiske dilemma og begrensninger ved digitaliseringen

Bruken av begrepet «digitalisering» i strategiutkastet er i stor grad relatert til verktøy, og at det å ta i bruk digitale verktøy løser utfordringer og gir kvalitet. I mange tilfeller gjør det nettopp det, men dette skjer ikke av seg selv, og som påpekt i våre tidligere innspill, så har teknologien sine klare begrensninger. Spesielt mangler avsnittene «Utfordringer» og «Muligheter og gevinster» viktige punkter knyttet til digital sikkerhet og misbruk av teknologi og data. Hvor viktig dette perspektivet er demonstreres stadig både nasjonalt og internasjonalt når norske institusjoner angripes av hackere, og har hatt spesielt fokus fra PST i flere år.

Med bakgrunn i dette mener vi også at punkt 2.3 Digital kompetanse, og de ulike definisjonene av digital kompetanse, har et for snevert anslag. Arbeidslivet og yrkene gjennomgår en digital transformasjon hvor arbeidsmetodene, virksomhetsmodeller og verdiskapning endrer seg drastisk. Helsepersonell, jurister, saksbehandlere i mange ulike felt og mange andre yrkesutøvere må forholde seg til digitale verktøy som gir mange nye muligheter, men som også har sine begrensninger. Det er viktig at utdanningene tilpasser seg den nye hverdagen slik at kandidatene som utdannes er i stand til å forstå teknologien og metodene som ligger bak verktøyene og hjelpemidlene som de kommer til å forholde seg til, og er i stand til å bedømme feilmarginer og risikoer de bringer med seg.

Særlig er det viktig at vi forstår risiko knyttet til personvern, forskjellsbehandling og diskriminering. Det handler også om forstå dataenes makt og kunnskap om den rollen data spiller i eget liv.

UiB mener det ikke er tilstrekkelig å føre opp «kompetanse innenfor informasjonssikkerhet og personvern» som en forutsetning for digital kompetanse – informasjonssikkerhet og personvern er i seg selv grunnelementer i en digital kompetanse.

3 Fem visjoner for framtiden

Med bakgrunn i at visjonene skal synliggjøre hva de fem interessentgruppene kan forvente seg av den digitale omstillingen i sektoren, har vi tre forslag til nye punkter som fanger opp ovennevnte tematikk knyttet til kunnskapsbegrepet, etiske dilemma og begrensninger.

Forslag til et ekstra punkt for Studenten:

- Får grunnleggende forståelse og kunnskap om hvordan metodene og algoritmene bak de digitale verktøy som brukes i faget fungerer, og blir i stand til å bedømme feilkilder og pålitelighet av produserte resultater.

Forslag til to ekstra punkt for Forskeren:

- Er bevisst feilkilder og kilder til upålitelighet ved digitale verktøy, samt eventuell partiskhet (bias) i innsamlet datamateriale.
- Har god forståelse og kunnskap om hvordan digitalisering endrer faget og forskningsfeltet, selv om forskningsfeltet i seg selv ikke bruker avansert digital teknologi.

4 Forutsetninger for arbeidet med digital omstilling

Informasjonssikkerhet og personvern

Informasjonssikkerhet og personvern er i det siste utkastet primært nevnt som forutsetninger knyttet til åpne data og digital kompetanse. UiB mener at dette er et grunnleggende viktig punkt, både prinsipielt og praktisk, og fortjener bredere plass og behandling i strategien.

Informasjonssikkerhet og personvern er ett av områdene der utfordringene har økt mest de siste årene. Svak informasjonssikkerhet truer noen av universitetenes og forskningens mest grunnleggende verdier som integritet, autonomi og troverdighet, i tillegg til rene operasjonelle verdier som driftsstabilitet og økonomi. Den faktiske informasjonssikkerheten til sektoren eksisterer i våre IT-systemer, vår infrastruktur, våre handlinger og vår kultur. Et overdrevet internkontrollregime og store tunge sentraliserte satsinger kan forskyve oppmerksomhet og ressursbruk, og indirekte svekke den operative sikkerheten. Strategien for sektoren bør i større grad peke på øvrige nasjonale krav og rammeverk som Nasjonal Sikkerhetsmyndighet sine grunnprinsipper. I tillegg bør informasjonssikkerhet og personvern som grunnleggende element i digital kompetanse for ansatte og studenter i sektoren vektlegges sterkere, som tidligere nevnt.

5 Veien videre

Samstyring og samhandling

Sektoren som helhet står overfor store utfordringer. Gjennom den siste endringen i direktoratstruktur mv. er det gjort gode grep for å rydde i roller og oppgaver mellom disse. Samtidig har strategien få strategiske tiltak for hvordan UH-sektoren som helhet kan lykkes, ut over å peke på felles løsninger for felles behov.

Det er en viktig erkjennelse at selv om det finnes behov som er felles for mer eller mindre hele sektoren, så er det ikke gitt at alle slike bør løses gjennom felles løsninger. Både faglig innretning, størrelse, endringsevne og prioriteringer kan medføre at man kan og bør ha ulike løsninger på ulike institusjoner. UiB mener at man både i eksisterende og i nye fellesløsninger, vektlegger og prioriterer å legge til rette for lokal innovasjonskraft og variasjonen i sektoren. Å utnytte lokal bruker- og fagnær innovasjonsevne vil løfte sektoren og i større grad utnytte sektorens samlede ressurser. En slik tilnærming vil også være i tråd med en visjon om å bygge et digitalt økosystem for etter- og videreutdanning, og for så vidt høyere utdanning mer generelt, i Norge. Vi ser at store internasjonale aktører ønsker å eie og kontrollere plattformene for denne typen strukturer. Det bør være en del av en nasjonal strategi å beholde eierskap og kontroll for egne plattformer.

Dette perspektivet bør reflekteres inn i samstyringsmodellen og den felles porteføljestyringen. Det er viktig at man evner å prioritere etter en slik innretning.

Vennlig hilsen

Margareth Hagen
rektor

Robert Rastad
universitetsdirektør

